

**ЛЕКЦИИ ПО
ОБЩА ТЕОРИЯ НА ДЪРЖАВАТА**
Даниел Вълчев

ПРЕДГОВОР

През лятото на 1995 г. на Световния конгрес по философия на правото и социална философия в Болоня се запознах с *Мишел Тропер (Michel Troper)*, професор в Университета *Paris X, Nanterre*. Той беше публикувал наскоро един сборник със статии, озаглавен *Pour une théorie juridique de l'Etat*¹ (*За една юридическа теория на държавата*), който ме беше заинтригувал. Предложих му да организираме издаването на книгата в България и той с готовност се съгласи. Мина известно време, докато се уредят авторските права и бъде подготвен преводът. Накрая, в рамките на един проект, финансиран от фондация „Отворено общество“, книгата се появи на български език.² Мишел Тропер успя да дойде в София за представянето и изнесе лекция в Софийския университет пред членовете на Асоциацията по философия на правото, преподаватели и студенти.

Днес, 15 години след издаването на сборника на Тропер на български език, ми се иска да се върна към един от важните въпроси, поставени в него: *какво е това „юридическа теория на държавата“*? Към този въпрос ще добавя още два въпроса, от значение за структурирането на един възможен дебат по темата:

а) *възможна ли е една съвременна юридическа теория на държавата, или днешното познание е по правило интердисциплинарно особено когато се отнася до такива сложни явления като държавата; и*

б) *нужна ли е съвременна юридическа теория на държавата и ако да, на кого?*

В рамките на този цикъл лекции по *Обща теория на държавата* се опитвам да дам отговор на поставените въпроси. Още тук ми се иска да отбележа, че смисълът от юридическото изследване на държавата не е в това, чрез него да се прозре истината за някаква скрита същност на държавата. Юридическото изследване на държавата няма за задача да достигне до знание за държавата като факт от социалната (политическата) действителност. Юридическото изследване на държавата не се опитва и да легитимира държавата – т.е. да създаде теории, които да служат за оправдаване или за критика на съществуващата държава.

Юридическото изследване на държавата има за задача с помощта на юридическия метод да направи държавата правномислима. Това означава понятието „държава“ и производните от него или свързани с него понятия (държавен орган, държавна принуда, държавна територия, власт, суверенитет и т.н.) да бъдат включени безпротиворечиво в системата от правни понятия, с които боравят както юристът-теоретик, така и практикуващият юрист. Без да бъде направено това, една важна

¹ Troper, M. Pour une théorie juridique de l'Etat, PUF, Paris, 1994.

² Тропер, М. За една юридическа теория на държавата, Академично издателство „Марин Дринов“, 1998.

част от понятията, които се употребяват в публичноправните отрасли, биха останали недоизяснени или в противоречие помежду си.

Събраните в това издание лекции по *Обща теория на държавата* следват логиката на едноименния курс, който в продължение на години водят студентите в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Курсът е разделен на седем основни теми. Настоящият цикъл лекции обхваща пет от тях.

Първата лекция е озаглавена *Общи въпроси и методология*. В нея съм представил задачата на *Общата теория на държавата*, нейния предмет, както и методите на научно познание, характерни за изследването на държавата и в частност възприетата в курса методологическа рамка. Опитал съм се да очертая и традицията на преподаване на *Обща теория на държавата* и да отгранича тази научна област (учебна дисциплина) от други научни области и учебни дисциплини, които са познати на студентите от юридическите факултети.

Втората лекция изяснява *социологическото разбиране за държавата*. В рамките на тази лекция е представена логиката при изграждането на социологическата дефиниция на държавата. Предложена е и една възможна историческа типологизация на държавата, която е свързана с начините за легитимиране на държавната власт.

Третата лекция е посветена на *теориите за легитимиране на държавната власт*. Проследени са космосът, Бог и човешкият разум като главни легитимиращи идеи в рамките на западната традиция.

Четвъртата лекция е насочена към изясняване на *държавата като правен проблем*. Акцентът в нея е поставен върху юридическото проектиране на държавата чрез понятия, които използва юридическата наука – „корпорация“, „обект на правото“ и „субект на правото“, „правно отношение“, „правен ред“. Потърсено е съвременното обяснение на понятията „актове на държавата“ и „държавен орган“. Изяснени са особеностите на държавата, поставена в отношение с международното право.

Петата лекция е озаглавена *Държава, власт и суверенитет*. В рамките на тази лекция са анализирани класическите теории за суверенитета, учението за народния суверенитет и проблемът за характеристиките на суверенитета. Изследвана е и теорията за разделение на властите, както и закрепването на разделенията на властите като конституционен принцип.

Надявам се книгата да бъде полезна и интересна както на студентите, които изучават *Обща теория на държавата* в юридическите факултети, така и на практикуващите юристи и юристите-изследователи.

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор

Лекция I

ОБЩИ ВЪПРОСИ И МЕТОДОЛОГИЯ

I. Предмет на Общата теория на държавата

1. Историческо развитие на понятието за държава. Езикови бележки
2. Трудности при очертаването на предмета на Общата теория на държавата

II. Методология

1. Методът в различните дискурси, част от предмета на които е държавата.
2. Юридическото познание. Методологическа рамка на курса

III. Преподаването на Обща теория на държавата

1. История на преподаването на Обща теория на държавата
2. Разграничение между Общата теория на държавата и други научни области и учебни дисциплини, преподавани в Юридическия факултет

Лекция II

СОЦИОЛОГИЧЕСКОТО РАЗБИРАНЕ ЗА ДЪРЖАВАТА

I. Социологическа дефиниция на държавата

1. Власт, господство, обединение за господство
2. Възникване и развитие на обединенията за господство

II. Историческа типологизация на държавата

1. Критерии за историческа типологизация на държавата
2. Харизматичната държава, традиционната държава и рационалната държава

Лекция III

ТЕОРИИ ЗА ЛЕГИТИМИРАНЕ НА ДЪРЖАВНАТА ВЛАСТ

I. Космосът като легитимираща идея

1. Проблемът за легитимността
2. Античната представа за единния и подреден свят
3. Космос и полис в учението на Платон

II. Бог като легитимираща идея

1. Християнската представа за света
2. Легитимирането на властта през патрическият период. Св. Августин
3. Властта и законите в учението на св. Тома от Аквино

III. Човешкият разум като легитимираща идея. Договорни теории за държавата

1. Човекът, неговият разум и легитимирането на принудителния ред в обществото
2. Първично състояние и обществен договор
3. Индивид срещу общност. Джон Лок и Жан-Жак Русо
4. Джон Ролс и неговата Теория на справедливостта

Лекция IV

ДЪРЖАВАТА КАТО ПРАВЕН ПРОБЛЕМ

I. Юридическото разбиране за държавата

1. Държавата като корпорация
2. Държавата, дефинирана чрез основни правни понятия
3. Държавата, дефинирана чрез нейните компоненти. Дефинициите на Йелинек
4. Държавата като самия правен ред

II. Държавата, обяснена чрез правото

1. Правото като динамичен нормативен ред
2. Властнически актове на държавата и частноправни актове на държавата
3. Държавни органи
4. Държавата и международното право

Лекция V

ДЪРЖАВА, ВЛАСТ И СУВЕРЕНИТЕТ

I. Власт и суверенитет

1. Теориите за суверенитета
2. Учението за народния суверенитет. Характеристики на суверенитета, свързани с неговия носител
3. Характеристиките на суверенитета

II. Разделение на властите

1. Различните измерения на идеята за разделение на властите
2. Теорията за разделение на властите
3. Разделението на властите като конституционен принцип. Учредителна власт и учредени власти